

Araştırma Makalesi

Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme: İspanya Örneği

Ebru KAYA*

Öz

İspanya, 20. yüzyılın sonunda bir göç ülkesi haline gelmiş ve giderek artan kayıtlı göçmen nüfusu 6 milyona yaklaşmıştır. Uluslararası göç, geçici veya duruma bağlı bir sosyal olgu olmaktan ziyade, İspanyol toplumunun yapısal bir gerçeği haline gelmiştir. Çalışmanın amacı, İspanya'nın Avrupa Birliğine (AB) üyeliğinden itibaren uluslararası göçmenlere yönelik sosyal uyum politikalarının nasıl evrildiğini ve izlenen politikaların resmi eşitlik perspektifinden göçmenlerin sosyal uyumuna hangi alanlarda ve ne düzeyde katkı sağladığını değerlendirmektir. Bu doğrultuda belgelere dayalı yürütülen çalışmada, nitel çözümleme yaklaşımlarından biri olan içerik analizi yaklaşımı yöntemi kapsamında, en uygun siyasi araçlardan göç ve uyum politikasının belli başlı yazılı dokümanlarının incelenmesinin yanı sıra uluslararası literatürde yer alan araştırmalar ile karşılaştırmalı endekslerden yararlanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, İspanya'nın göç politikasındaki değişikliklerin göçmenlerin sosyal uyumu üzerindeki etkisi vasat düzeydedir. Bununla beraber, uzun vadede istikrarlı uyumun garanti altına alınması söz konusu olduğunda özellikle bazı politika alanlarında önemli kısıtlamalar kendini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Göçmen, Sosyal Uyum, Çeşitlilik, İspanya, Göç Yönetimi

* Dr., ebrukaya2611@gmail.com ORCID: 0000-0002-4814-5669

Research Article

A Current Evaluation on Social Cohesion Policies of Immigrants: The Case of Spain

Ebru KAYA*

Abstract

Spain has become an immigrant destination by the end of the 20th century, and the population of registered immigrants has reached 6 million. International migration has become a structural reality of Spanish society rather than a temporary or a situational phenomenon. The purpose of this article is to review how the social cohesion policies regarding international immigrants have changed since Spain became a member of the European Union (EU) and to evaluate in which areas and to what extent the procedural requirements have affected the social cohesion of immigrants from the perspective of official equality. In this regard, the study carried out is based on documents within the scope of the content analysis approach, which is among the methods for qualitative analysis. Important documents on migration and social cohesion policy, considered one of the most effective political tools, have been thoroughly analyzed, and the research and comparative indexes within the international literature are utilized. According to the findings of the study, the effect of changes in immigration policy of Spain on the social cohesion of immigrants is moderate. However, significant limitations emerge in specific policy areas, especially in ensuring stable compliance, in the long run, comes into question.

Keywords: *Immigrant, Social Cohesion, Diversity, Spain, Immigration Management*

* Dr., ebrukaya2611@gmail.com ORCID: 0000-0002-4814-5669

Giriş

1970'lerin ortalarından itibaren ekonomik krizin bir sonucu olarak, İspanya'dan Avrupa'ya göç önemli ölçüde değişmiştir. 21. yüzyılın ilk yıllarında giderek artarak en büyük yoğunluğa ulaşan göç akımları İspanya'nın göç alan ülke konumuna geçişini net bir biçimde göstermektedir. İspanya'daki kitlesel göç, ülkenin çağdaş tarihinde benzeri görülmemiş bir olgudur (Sánchez Alonso, 2011, s. 248). İspanya'ya yerleşen göçmenlerin¹ veya aile birleşiminin öneminin artması gibi göç süreçlerinin tetikleyici koşulları değişmiştir. 21. yüzyılın başına göre, günümüzde İspanya, kültürel olarak olduğundan daha çeşitli bir toplum haline gelmiştir. Uluslararası göçmenlerin büyük çoğunluğu İspanya'da kalmayı hedeflediğinden bu çeşitlilik daha da artacak gibi görünmektedir. Hâlihazırda İspanya'da doğmuş ikinci nesil ve vatandaşlığa kabul sürecinin hızlanmasının bir sonucu olarak bir milyonun üzerinde sakin bulunmaktadır (Arango, Mahía, Moya Malapeira ve Sánchez-Montijano, 2019, s. 328).

İspanya'da göç olgusu, sadece 2011 yılında 6 milyona yaklaşan göçmen ile maksimum seviyeye ulaşmaktan ve göçmen nüfusun kazandığı ağırlıktan ibaret değildir. 20. yüzyılın sonundan bu yana artan göç hacmi, İspanyol toplumunun profilini de derinden değiştirmiştir. İspanya, gelişmiş dünyadaki çok daha eski göç alma geleneğine sahip ülkelerle karşılaştırılabilir düzeyde çok kültürlüğe sahiptir (CES, 2019, s. 11). Bu bakımdan İspanya'daki göç gerçeği daha karmaşık hale gelmiş ve bu da göç olgusunun daha geniş bir perspektiften ele alındığı yeni bir yaklaşımın benimsenmesini gerektirmiştir. Nitekim, uygulanacak önlemlerin yeni gerçekliklerin ortaya çıkardığı ihtiyaçlara cevap verebilecek biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, bir göçmenin ev sahibi toplumda sahip olduğu olasılıklar ve maruz kaldığı sınırlamaların normatif çerçevesinin oluşturul-

¹ Uluslararası düzeyde, göçmen kavramının evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Bu kavram genellikle, göç etme kararının ilgili kişi tarafından kişisel rahatlık nedenleriyle özgürce ve kendisini buna zorlayan dış etkenlerin müdahalesi olmaksızın karar verilen tüm durumları kapsamaktadır. Dolayısıyla göçmen kavramı, sosyal ve maddi durumlarını, beklentilerini ve ailelerinin durumunu iyileştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye giden kişi ve yakınlarını ifade etmektedir (IOM, 2019, s. 37). Birkaç kuşağa yayılan bir göç tarihinde bir araya gelen durumların çeşitliliği, bu çalışma boyunca göçmenler, yabancı kişiler, yabancı kökenli kişiler gibi kavram veya ifadeleri kullanmaya zorlamaktadır. Çalışmada bu kavramlar, söz konusu bağlama ve istatistiksel kaynakların sunduğu bilgilere bağlı olarak esneklikle birbirinin yerine geçecek ve herhangi bir ayırım yapılmadan kullanılacaktır.

ması söz konusu olduğunda, sosyal uyum² politikaları kilit bir önem taşımaktadır. Bu politikalar oldukça geniş bileşenlidir. Bu çalışma kapsamında altı politika alanı esas alınmaktadır: Aile birleşimi, daimi ikâmet izni, eğitim, sağlık, işgücü piyasasında hareketlilik ve ayrımcılıkla mücadele.

Bu çalışmada, İspanya'da yasal statüde olan göçmenlerin sosyal uyumunu düzenleyen mevzuatın, göçmenler için nüfusun geri kalanıyla eşit koşullarda haklar, fırsatlar ve istikrar konusunu ne ölçüde sağladığı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın araştırma soruları şu şekilde formüle edilmiştir:

(i) AB'ye üyeliğinden³ itibaren İspanya'nın göç politikasındaki temel değişiklikler nelerdir? (ii) İspanya'da göçmenlerin ülkenin vatandaşları ile yasalar önünde benzer temel haklara sahip olmaları yönünde ne gibi düzenlemeler yapılmıştır? (iii) İspanya'da izlenen politikalar göçmenlerin sosyal uyumuna hangi alanlarda ve ne düzeyde etki sağlamıştır?

Çalışmanın teorik çerçevesi göç literatüründe bulunan insan sermayesi yaklaşımı ve yapısalcı yaklaşım çerçevesinde olacaktır. Kullanılan araştırma yöntemi takip eden satırlarda detaylandırılmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, nitel çözümleme yaklaşımlarından biri olan içerik analizi yöntemi kapsamında, İspanya'da uluslararası göçmenlerin sosyal uyumu için ortaya konan devlet politikaları analiz edilmektedir. İspanya'nın sosyal uyum politikaları ve bu bağlamda ortaya konan stratejik devlet planları, sosyal uyum politikalarının gerekçeleri, müdahale ilkeleri ve işlevsel olanlar gibi normatif nitelikteki yönlerin yanı sıra göçmenlerin sosyal uyumu açısından ana siyasi önceliklerin belirlenmesi, planların stratejik çizgileri, müdahalenin öncelikli alanları ve operasyonel hedefler gibi önemli boyutları içermektedir.

2 Uyum ve entegrasyon kavramları literatürümüzde yoğun bir şekilde birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu çalışmada da uyum ve entegrasyon kavramları birbirinin yerine kullanılacaktır. Bu konuya ilişkin bir değerlendirme için bkz. Çağlar, A. & Onay, A. (2015). Entegrasyon/uyum: kavramsal ve yapısal bir analiz. İçinde B. D. Şeker; İ. Sirkeci & M. M. Yüceşahin (Eds.), Göç ve Uyum (ss. 33-64). London: Transnational Press.

3 Haziran 1985'te imzalanan İspanya'nın Avrupa Ekonomik Topluluğuna (AET) Katılım Antlaşması 1 Ocak 1986'da yürürlüğe girmiştir.

*Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme:
İspanya Örneği*

Bu çalışmanın analizinde, entegrasyon politikalarına ilişkin en kapsamlı ve akredite göstergeler sistemi olan “Göç ve Entegrasyon Politikaları Endeksi (*Migration Integration Policy Index - MIPEX*)” verilerinden faydalanılmaktadır (Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi, 2017). MIPEX, göçmenlere garanti edilen haklara erişimi ve bu kapsamda göçmenler lehine olan özel düzenlemeleri, uzun vadeli yasal statülerinin güvenliğini, fırsat eşitliğini ve güvenli gelecek görünümünü değerlendirmektedir.⁴ Ve bu analitik araç bize İspanya’daki sosyal uyum politikalarının durumunu ortaya koymak, bu politikaları diğer ülkelerin politikaları ile karşılaştırabilmek ve bu politikaların zaman içindeki evrimini inceleyebilmek için ayrıcalıklı bir bakış açısı sunmaktadır. Analize dahil edilen uluslararası ve ulusal raporlara örnek olarak AB Komisyonu, Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Bertelsmann Sürdürülebilir Yönetim Göstergeleri (SGI), İspanya Sosyal ve Ekonomik Konsey (CES) Raporu verilebilir.

Çalışmanın değerlendirmeleri, sosyal uyum politikalarına ilişkin mevzuat çerçevesiyle sınırlandırılmıştır. Bu politikalar geniş anlamda, bütçe tahsisi ve aktörler arasındaki koordinasyon mekanizmaları gibi uygulama aşamasına ilişkin boyutları da kapsamaktadır. MIPEX’in araştırma yöntemini içermeyen bu unsurlar, adem-i merkezîyet olan ve çok seviyeli entegrasyon yönetim modeli göz önüne alındığında, özellikle İspanya bağlamıyla ilgilidir. İspanya, değişen derecelerde yetkinliğe sahip 17 özerk topluluk ve 2 özerk kentten oluşan üniter bir devlettir. Özerk topluluklar, parlamento ve yürütme organlarına da sahiplerdir. Bu anlamda, çalışmanın İspanya’daki sosyal uyum politikalarının mevcut durumu üzerine daha derin ve eksiksiz bir ampirik düşüncenin sadece ilk adımını temsil etmekte olduğunu belirtmekte yarar bulunmaktadır.

⁴ MIPEX, bir devletin sosyal uyum konusundaki göç yasalarını ve politikalarını ana Avrupa ve uluslararası standartlara dair mevzuatı dikkate alarak sayısal veriler (100 puan) üzerinden değerlendirmektedir. Bu kapsamda, Avrupa Konseyi Sözleşmeleri veya AB Direktifleri temel alınmaktadır. Yalnızca minimum standartların olduğu durumlarda, Avrupa düzeyindeki politika önerileri kullanılmaktadır. Her sene toplanan veriler ve elde edilen göstergeler Barcelona Uluslararası Çalışmalar Merkezi (CIDOB) ve Göç Merkezi Grubu (MPG) tarafından derlenmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Sosyal Uyum Kavramı

Sosyal uyum konusu, bir göçmenin gelişi ve ev sahibi toplumla kaynaşma ve ilişki süreci ile başlamaktadır. Son yıllarda, göçmen sakinlerin sosyal uyumu, esas olarak iki faktörden dolayı tartışmalı siyasi ve sosyal bir konu haline gelmiştir: Birincisi, bazı gelişmiş ülkelerde göçmenlerin ve onların soyundan gelenlerin ev sahibi ülke ile bütünleşme süreçlerinin sözde başarısızlığıdır. İkincisi ise, şimdiye kadar uyum sürecini yönlendiren ve belirleyen normatif çerçevelerde ve asimilasyon, çok kültürlülük, vb. modellerde kırılmalar söz konusu olmasındandır (Pennix, 2007).

Entegrasyon kavramı, sosyal bilimlerdeki uzun geleneğine rağmen, ciddi bir belirsizliği temsil etmektedir. Bu kavram, farklı devletlerde farklı kullanılabilir ve farklı anlaşılabilir. Buceta Facorro (2006, s. 150), *Göç ve Entegrasyon* isimli eserinde şunları söylemektedir: “Açık bir entegrasyon kavramı aramayacağım çünkü mevcut değil. Entegrasyon kavramı, hem geniş hem de sınırlı anlamda ve çok çeşitli ve değişken durumlarda kullanılmaktadır. Uyum, aidiyet, asimilasyon, dahil etme, hatta kimlik gibi ilgili anlamlarla da özdeşleştirilmekte veya karıştırılmaktadır.” Türk Dil Kurumunun entegrasyon tanımına bakıldığında, bu kavram bütünleşme, uyum anlamlarına gelmektedir. Örneğin, asimilasyon kavramı etrafında dönen Kuzey Amerika, entegrasyon kavramına dayanan Avrupa ülkeleri ve ayrıca, göçmenlerin ev sahibi toplumların farklı alanlarına gerçek dahil edilme/yerleştirilme süreci bu kavram ile açıklanmaya çalışılmaktadır (Castles, Korac, Vasta ve Vertovec, 2002).

Cachón'a göre (2009, s. 352), entegrasyon kavramını analitik olarak anlamak için her şeyden önce kavramın iki ana bileşenini mümkün olduğunca çözmek gerekmektedir. Ampirik bir bakış açısından entegrasyon, göçmen nüfusun ev sahibi topluma ve dolayısıyla toplumun farklı alanlarına ve kurumlarına dahil edilmesi süreci olarak anlaşılmaktadır: Emek piyasası, barınma, sosyal yapı, sosyal ağlar, sosyo-kültürel dünya, vb. gibi göçmenlerin ev sahibi topluma etkin bir şekilde dahil olma derecelerine ilişkin bir teşhis koyabilme noktasına kadar ayrıştırılabilen, ölçülebilen ve analiz edilebilen alanlar ve boyutlardır (Castles, vd., 2002). Bu süreç, ev

*Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme:
İspanya Örneği*

sahibi toplum ve göçmen sakinler arasında iki yönlü ve dinamik bir nitelikte nesiller boyu süren zorlu ve uzun vadeli (Kymlicka, 2001, s. 152).

Geleneksel olarak, entegrasyon çalışmalarına çok kültürcü yaklaşım daha fazla hakim olmuş ve bu da ev sahibi ülke ile göçmenleri bütünleştirme/ülkeye dahil etme (*incorporation*) sürecinin geri kalan boyutlarını arka planda bırakmıştır (Alba ve Nee, 1997). Diğer merkezi boyutları içeren daha bütüncül yaklaşımların üstesinden gelinen önyargılar ise, sosyo-ekonomik katılım, sosyal ve barınma alanlarında kök salmış olma, sosyal refah sistemlerine erişim, ağlar ve sosyal sermaye, sosyo-politik katılım vb. dir. Bu bağlamda daha görgücü/deneyci analiz çizgisinde, merkezi bir konu, çeşitli alanlardaki bütünleştirme/dahil etme sürecinin nicelleştirilmesine ve hesaba katılmasına imkân veren değişkenlerin ve göstergelerin seçimi ile ilgilidir (Alba ve Nee, 1997).

Aynı zamanda, konuya ilişkin çalışmalar, sosyal uyum konusunu tüm insanları ve boyutları eşit olarak etkileyen doğrusal, birikimli ve tek tip bir süreç olarak tasvir eden büyük anlatılardan kopma ve bölünmelere yol açan daha karmaşık vizyonlara yer açma eğiliminde olmuşlardır. Bütünleştirme/dahil etme sürecinin heterojen ve eşit olmayan bir şekilde gerçekleştiğini ve farklı sosyal alanlarda ilerlemeler ve gerilemeler olabileceğini varsaymaktadırlar. Bu nedenle sosyal uyum, kesin, kümülatif ve pozitif olması gerekmeyen çeşitli alanlardan ve aşamalardan geçen dinamik ve açık bir süreç olarak düşünülmektedir (Ares, 2007). Bu sürecin eksiksiz olması için göçmenlerin ev sahibi ülke ile bütünleşme sürecinin yerli nüfusun ortalama seviyeleri ile karşılaştırılması veya kalibre edilmesi gereken ampirik bir yaklaşımdır. Göçmenlerin ev sahibi toplumun ortalama yaşam standartlarına aşamalı olarak yaklaşım yaklaşmadıklarının veya eşitlenip eşitlenmediklerinin ölçülmesi gerekmektedir (Rinken, 2015). Daha da önemlisi, sosyo-ekonomik alanlarda gerekçelendirilmesi daha kolay olan ve her hâlükarda asimilasyoncu bakış açılarında düşülmemesi için etno-merkezci varsayımlara özel itina gösterilmesi gereken bir analiz biçimidir.

O halde entegrasyon, farklı sosyal alanlardaki gerçek katılım koşullarıyla ilgisi olan karmaşık, çok boyutlu ve çok yönlü bir gerçeklik olarak görünmektedir.

Entegrasyona yönelik ikinci bir yaklaşım, doğası gereği daha normatiftir. Entegrasyon politikaları ve planlarını teşvik ederken geleneksel olarak referans olarak kabul edilen farklı modellerle ilişkilidir. Bu modeller örneğin, asimilasyoncu, çok kültürcü, çoğulcu, kültürlerarası vb. olmak üzere, 1990'lardan bu yana krizde olan ve güçlü tartışmalara maruz kalan, güçlü bir kültürcü önyargıya sahip normatif entegrasyon modelleridir (Castles, vd., 2002).

Sosyal Uyumun Belirleyici Unsurları Üzerine Yaklaşımlar

Sosyal uyumun belirleyici faktörleri, sosyal uyum açısından bu sürecin ortaya konulması kadar önemlidir. Belirleyici faktörler genellikle bölümlere ayrılmıştır ve onu şekillendiren çeşitli faktörler ve belirleyiciler hesaba katılmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde göçmen kökenli nüfusun entegrasyon sürecini açıklarken literatürde sıklıkla kullanılan iki yaklaşım bulunmaktadır (Alba ve Nee, 1997). Bunlardan biri insan sermayesi yaklaşımı, diğeri ise yapısalci yaklaşımdır.

İnsan sermayesi yaklaşımı

Gary Becker'in (1962) insan sermayesi teorilerinde kök salan neoklasik yaklaşım, göçmenlerin entegrasyon sürecinin ve onların işgücü piyasasına ve ev sahibi ülkenin toplumuna eşit olmayan şekilde dahil edilmelerinin insan sermayeleri tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır (Alba ve Nee, 1997). Bu şekilde, göçmenlerin dezavantajlı durumu - ev sahibi ülkedeki düşük emek ve sosyo-ekonomik konumları ve nihayetinde göçmen nüfusun düşük insan sermayesi donanımıyla açıklanmaktadır. Düşük donanım, yalnızca eğitim seviyelerine ve mesleki niteliklere değil, aynı zamanda göçmenlerin ev sahibi ülkede sermayelerinin azalmasına neden olan bir dizi faktöre de atıfta bulunmaktadır. Bunlar arasında, bilgi ve akademik niteliklerinin tanınmaması, menşe ülkede eğitim sistemlerinin kalitesinin düşük olması, ev sahibi dilde hakimiyet eksikliği, yeni işgücü piyasasında deneyim eksikliği, yeni kültürel alışkanlıklara ve geleneklere uyum sağlama eksikliği vb. (Carrasco Carpio ve García-Serrano, 2015) verilebilecek bazı örneklerdir.

Beşeri sermaye açısından bu düşük donanım nedeniyle, göçmenlerin çoğunluğu ev sahibi ülkeye vardıklarında, işgücü piyasasının alt seg-

mentlerinde istihdam edilmek suretiyle aşağı yönlü bir sosyal hareketlilik sürecinden muzdarip olabilmektedirler. Bununla birlikte, göçmenlerin ikâmet süresi uzadıkça özgün beşeri sermayelerini geri kazanma veya duruma göre, çeşitli eylemler yoluyla kendilerini yeniden sermayelendirme eğilimi göstermektedirler. Örnek vermek gerekirse, dil öğrenimi, niteliklerin tanınması, özel kurslar, ev sahibi toplumda beceri ve çalışma alışkanlıklarının kazanılması, vb. şeklinde sıralanabilir. Göçmenlerin ilerici bir mesleki ve maaş iyileştirmesine yansıyan, yukarı yönlü bir karşı hareketlilik sürecinde belirginleşen toparlanma veya yeniden sermayelendirme olmaktadır. Bu nedenle, ev sahibi topluma kademeli bir sosyo-ekonomik asimilasyon süreci söz konusudur.

Yapısalcı yaklaşım

Yapısalcı yaklaşım, bireysel sermaye donanımlarına odaklanan yaklaşımın aksine, göç çalışma geleneğinde entegrasyon yörüngelerinin ve özellikle göçmenlerin dezavantajlı durumunun çeşitli sosyal faktörlerin yapısal köklerle etkileşiminin sonucu olduğunu doğrulayan daha bütünsel yaklaşımlar ortaya çıkarmaktadır. Bu yaklaşımlar, emek piyasasının sınıf, cinsiyet, etnik köken, kurumsal yapı vb. koşullayıcı faktörlerin görmezden gelinmediğini doğrulayan bir bakış açısı sunmaktadır (Cachón Rodríguez, 2009, s. 352).

Bu şekilde, entegrasyonu anlamak için, her şeyden önce, ev sahibi ülkenin ekonomik çerçevesini, göçmenler ve göçmen işçilerin bunda oynadıkları rolü belirlemek gerekmektedir. Bu husus da yalnızca ekonomik döngülerle veya durumlarla değil, daha ziyade ev sahibi ülkenin ekonomi veya büyüme modeliyle ilgili bir konudur. Bu anlamda, göçmenlerin düşük entegrasyon sonuçları, gelişmiş ekonomilerin mevcut ekonomik ve sosyal yeniden yapılanma süreci, sanayi ve hizmetler için artan ucuz ve esnek el emeği talebi ve bu talebin gelişmekte olan ülkelerden gelen göçmen işçilere kanalize edilmesi ile ilgilidir (Castles, vd., 2002). Entegrasyon süreçlerini ve göçmenlerin dezavantajlı durumunu anlayabilmek için yapısal ekonomik faktörün yanı sıra, aralarında kurumsal faktör de vurgulanması gereken diğer temel belirleyici olmaktadır. Böylece, farklı siyasi ve kurumsal çerçeveleri ile ev sahibi devletin, göçmenlerin ev sahibi topluma dahil olma sürecinde sahip olduğu hayati öneme işaret edilir (Cachón, 2009).

Çünkü yalnızca göç politikaları, göç akışının yönetişimi, entegrasyon plan ve politikaları vb. ile ilgili değil, aynı zamanda göçmen nüfusunu doğrudan etkileyen başka bir dizi evrensel politika ile ilgili kurumsal bir çerçevenin önemine odaklanılmalıdır. Diğer bir ifadeyle, odaklanılması gereken nokta, göçmenlerin ev sahibi ülkedeki farklı temel entegrasyon alanlarına nüfusun geri kalanıyla eşit koşullarda erişim ve dahil edilme biçimlerini düzenleyen işgücü piyasası, sağlık, eğitim, sosyal hizmetler, ayrımcılıkla mücadele vb. alanları düzenleyen mevzuat çerçevesinin kalitesidir.

Kurumsal çerçevenin yanı sıra, göçmenlerin dezavantajlı durumlarının anlaşılmasına yardımcı olan entegrasyon sürecini şekillendiren sınıf, cinsiyet ve etnik köken gibi diğer faktörler de söz konusudur (Massey, 2008). Göçmenler, önceki sosyal geçmişlerine bakılmaksızın, genellikle ev sahibi toplumlarda yoksul işçiler haline gelmektedirler. Bu durum, göçmenlerin yalnızca maddi durumlarını değil, aynı zamanda sosyal hareketlilik fırsatlarını da çerçeveleyen sosyal bir durumdur. Güvencesiz sosyal durum, genellikle kentlerin belli mahallelerinde, eğitim fırsatlarını ve sosyal sermayelerini etkileyen barınma/konut durumlarını belirlemektedir. Aynı zamanda, ekonomik kaynakların eksikliği, göçmenlerin ve çoğu zaman çocuklarının, eğitim süresi boyunca hayatlarını idame ettirebilmek için orta ve uzun vadeli eğitim veya eğitim denkliği edinme fırsatlarına engel olabilmektedir. Ekonomik yoksulluk, göçmenleri emek piyasasına teşvik ve disipline eden bir mekanizma haline gelmekte ve onları güvencesiz çalışma ilişkilerini kabul etmeye zorlamaktadır (Canal ve Rodríguez, 2009, s. 109).

Ev sahibi toplumun etnik önyargıları, göçmenlerin entegrasyon sürecini kesin olarak etkileyen bir diğer önemli faktördür. Bahse konu önyargılar, yalnızca ilişkisel veya kültürel alanda değil, sosyal ve ekonomik alanda da olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Etnik ayrımcılık böylece karmaşık bir dizi sosyal ve ideolojik döngüde inşa edilmektedir. İlk olarak, bir göçmenin nüfusun geri kalanından etnik farklılaşması belirli bir dışsal özellik, soytür, aksan, giyim vb. özelliklerle öne çıkmaktadır. Bunlara ilaveten göçmene, yabancı ve değersiz olarak yapılandırılan etiketler ve yaftalamalar, yerli/otokton sakinin avantajlarını meşru göstermektedir. Son olarak, sosyal etkileşimde veya devlet düzeyinde kullanıldığında, göçmenlere yönelik çeşitli sosyal alanlarda ayrımcı eylemleri meşrulaştıran barınma,

idari düzenlemeler, işgücü piyasası, sosyo-politik katılım vb. alanlarla ayırıcı durumlar olabilmektedir.

Gelişmiş ülkelerde göçmenlerin entegrasyon süreci analiz edilirken cinsiyet bir diğer önemli belirleyici faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece, asimetrik toplumsal cinsiyet rolleri ve etiketleri, göçmenleri yeni topluma dahil etme, işgücü piyasasında hareket etme, aile örgütlenmesi, eğitime erişim, göç ağları ve kanalları, yerleşim kararları ve geri dönüş sürecinin tümünden geçmektedir. İşaret edildiği üzere, asimetrik toplumsal cinsiyet kodları, göçmen kadın ve erkeklerin farklı istihdamını tanımlamada temel bir rol oynayarak göçmen kadınlara dezavantajlar yaratmaktadır. Toplumda geleneksel rol dağılımından kaynaklanan dezavantajlar bulunmaktadır. Söz gelimi, üretken alanda erkeklere baskın bir rol verilirken, üreme alanında kadınlara hâkim bir rol verilmesi, düşük değerli işler olarak tanımlanan emek istihdamında belirgin yoğunlaşma göçmen kadınlara karşı etnik merkezli ve cinsiyetçi önyargıların oluşmasına katkıda bulunabilmektedir (Kaya, 2021, s. 176-177).

Göç sürecinin başlangıcından itibaren mevcut olan göçmen ağları ve sosyal sermaye, ev sahibi ülkedeki entegrasyon süreçlerinin anlaşılması söz konusu olduğunda bir başka kilit belirleyici faktörü oluşturmaktadır. Esasen göçmenlerin kişilerarası bağlarıyla ilişkili sosyal sermaye, sosyo-ekonomik bütünleşme süreçlerinde temel bir rol oynamaktadır. Bu rol, işgücü ve konut piyasasına erişim aracı olarak ya da göçmen ailelerin ev sahibi toplumda karşılaştıkları zorluklara karşı temel bir koruma kaynağı olarak destek vericidir. Aynı zamanda bu ağlar, göçmenlere ev sahibi topluma sosyal ve kültürel uyumun zorluklarına karşı destek ve koruma alanları da sunmaktadır. Bu anlamda, bu bağlantıların zayıflığı veya yokluğu, göçmenlerin ve hanelerin bir dışlanma veya savunmasızlık faktörü olarak işaret edilmektedir. Öte yandan, literatürün diğer bir kısmına göre, bu karşılıklı destek ağlarında etnik kökeninin önemine dikkat çekilerek, akrabalar, yurttaşlar ve diğer göçmenlerle olan bağların, temel entegrasyon kaynakları sağlasalar dahi aynı zamanda yeniden üretildiğini, işgücü piyasasının alt segmentlerinde istihdam edilme, belli başlı barınma ve eğitim alanlarında yoğunlaşma ve ayrışma süreci oluşturabilmektedir. Ayrıca ev sahibi toplumla doğrudan teması da olumsuz etkileyebilen faktörler

arasında olabilmektedir. Aksine, ev sahibi toplumla olan bağların, uyum ve toplumda kök salma süreçlerini artırmanın yanı sıra, önemli bir sosyal sermayeye erişime fırsat vermekte ve etnik ağlardan farklı olarak emek, barınma, eğitim olanaklarını genişletmektedir (Massey, Alarcón, Durand ve González, 1990).

Bunlara ilaveten, entegrasyon sürecinin doğru anlaşılması söz konusu olduğunda beşeri sermayenin önemine değinmek yerinde olacaktır. Bu nedenle, bu daha genel çerçeve içinde göçmenlerin kişisel donanımları; eğitim düzeyi, nitelikleri, dil becerileri, bireysel eğilimleri, kaynaklar vb., yegane unsur olmasa da önemli bir belirleyici haline gelmekte ve entegrasyon sonuçlarına ilişkin analiz söz konusu olduğunda belirleyici olmaktadır. Bu nedenle, göçmenlerin ev sahibi topluma sosyal uyum sürecinin istatistiksel terimlerle ölçülmesi zor olsa da analizde bulunması gereken bir dizi sosyal ve yapısal faktör tarafından koşullandırılabilen veya belirlenmektedir.

Son yıllarda göçmenlere yönelik sosyal uyum politikası, çok sayıda AB üye devletinin siyasi gündeminde üst sıralarda yer alan boyuta ulaşmaktadır. Politika yapıcılar, uygulanan politikaların etkili olup olmadığını bilmek istemektedirler. Bu anlamda İspanya, özellikle AB üyeliğinden itibaren yasal ve siyasi çerçevede uluslararası göçmenlere ilişkin mevzuat ve politikalarda önem arz eden değişikliklere gitmiştir. Takip eden satırlarda, İspanya göç politikasının temel özellikleri ortaya konulmaktadır.

İspanya'daki Göçmen Haklarını Düzenleyen Yasal ve Politik Gelişmeler

1985-2000 Arası Dönem: Demokratikleşmenin konsolidasyon sürecinde, İspanya'nın 1986'da o zamanki adıyla AET'ye⁵ dahil edilmesi önemli bir kilometre taşı olarak vurgulanmalıdır. İspanya, AB'ye entegrasyon sağlamak için yeni bir ekonomik ve kurumsal dönüşüm aşamasına girmiştir. İspanya'nın AB ile bütünleşme süreci, bazılarının korktuğu gibi İspanyol göçmenlerin diğer Avrupa ülkelerine akışını teşvik etmekten çok uzak, diğer Avrupalı ortakları gibi göç veren bir ülkeden göç alan bir ülke olma-

⁵ Kavram bütünlüğünü sağlayabilmek için bu çalışmada "Avrupa (Ekonomik) Topluluğu" ifadesinin yerine "Avrupa Birliği" ifadesi kullanılmıştır.

*Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme:
İspanya Örneği*

ya geçişe eşlik etmiştir (CES, 2019, s. 93). Şaşırtıcı bir şekilde, İspanya'ya gelen göç dalgası, Avrupa'daki diğer göç alan ülkelerin özelliği olan toplumsal ve siyasi tepkilere yol açmamıştır (Arango, 2013, s. 2).

İspanya'nın göç alan bir ülke olmasındaki ilk aşama, 1980'lerin ilk yarısında başlamıştır (CES, 2019, s. 43). Esasen, İspanya'nın net göç alan ülkeler grubuna dahil edilmesi, ekonomik ve sosyal gelişimine paralel olarak, diğer Avrupa ülkelerinin birkaç on yıl gerisinde gerçekleşmiştir (CES, 2019, s. 41). İspanya'daki ilk göç yasası 1985 senesinde hayata geçilmiştir (1 Temmuz 1985 tarihli ve 7/1985 sayılı *İspanya'daki Yabancıların Hak ve Özgürlükleri ile İlgili Kurucu Kanun*).⁶ O zamandan günümüze “Yabancılar Yasası” olarak bilinen bu yasa, gelecek yılların göç politikasını belirleyen bir referans noktasıdır. Göç olgusu, İspanyol toplumunun yapısal bir unsuru olarak konsolide olurken, bahse konu kanunu, İspanyol göç politikasını şekillendiren özellikle istihdam konusu başta olmak üzere sosyal entegrasyon alanında art arda hayata geçirilen reformlar ve girişimler izlemiştir. İspanya'nın göç tarihi nispeten yenidir. Bu nedenle göçmenlerin demografik profili ağırlıklı olarak işgücünde aktif olan genç yetişkinlerdir. İspanya'da, ikinci nesil göçmenler, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, henüz tamamıyla reşit değildirler.⁷

Yüzyılın dönüşü, ekonomik yavaşlamanın ve göçmenler konusunda önemli yasal iniş ve çıkışların ilk birkaç yılına denk gelmiş ve kısa bir süre içinde -7/1985 sayılı Yabancılar Yasası'nın birkaç bölümünde önemli bir reforma gidilmiştir. Bahse konu kanun, bürokratik çelişkiler, sınır kontrolünde zayıflıklar ve yasal istihdama dair karmaşık idari usuller nedeniyle aşırı derecede eleştirilmiş ve ülkeye yasadışı göçü tetiklemiştir (Sánchez Alonso, 2011). Birkaç yıl içinde, bu kanun, büyüyen bir olguyla başa çıkmak için yetersiz hale gelmiş, daha da önemlisi hak ve özgürlükler açısından yetersiz kalmıştır. Ağırlıklı olarak kontrol ve ceza yönlerine odaklandığından kanun hükümlerini aşan çok boyutlu yapısı ve bazı maddelerinin Anayasa'ya aykırı olması sendikalar, kilise, sivil toplum kuruluşları (STK) ve insan hakları aktivistlerinin tepki göstermelerine sebep olmuştur. Bu ilk kanunla tesis edilen yasal çerçeve, geçici işgücü

6 Ley Orgánica 7/1985, de 1 de julio, sobre Derechos y libertades de los extranjeros en España.

7 Ayrıntılı bkz. Gobierno de España. Ministerio de Inclusión, Seguridad Social Y Migraciones: “Extranjeros Residentes en España”, 2020.

ihtiyaçlarının hakim olduğu, göçmen sakinlerin yasal statülerinin kırılmalılığı, hakların tanınmasında sınırlamalar ve entegrasyon hedefinde zayıflığı içeren bir yaklaşım ortaya koymaktaydı (Serrano, Iglesias ve Fernández Alle, 2012, s. 259). Bu kapsam kısıtlamalarından ötürü göçmenler için kısıtlayıcı bir kanun olarak nitelendirilmiştir.

2000 Sonrası Dönem ve Gelinek Nokta: İspanya’da uluslararası göçmenlerle ilgili konular özellikle 2000 sonrası dönem devlet ve kamu yönetiminin ana konularından biri haline gelmiştir. Göç politikasına dair değişimin ikinci aşamasına göç gerçeğinin daha kapsamlı bir şekilde ele alınması ve göçmenlerin sosyal uyumu ile ilgili hükümler getirilmesi kapsamında yapılan yasal düzenlemelerle birlikte adım atılmıştır.

Çeşitliliğe dikkati çeken esaslı değişim, 2000 yılında 7/1985 sayılı Yabancılar Yasası’nın feshedilmesi ve 11 Ocak 2000 tarihli 4/2000 sayılı *İspanya’daki Yabancıların Hak ve Özgürlükleri ve Sosyal Entegrasyonlarına İlişkin Kurucu Kanun*’un⁸ yürürlüğe konmasıyla gerçekleşmiştir. Diğeri ise, 22 Aralık tarihli ve 8/2000 sayılı *Kurucu Kanun*’dur.⁹ Reformun nihai hedefi, 7/1985 sayılı Yabancılar Yasası’nın kısıtlı yaklaşımının üstesinden gelinmesidir. Bununla ilgili olarak, 8/2000 sayılı Kurucu Kanun tarafından 4/2000 sayılı Kanun’un bazı hükümlerine ilişkin olarak getirilen sınırlamalara rağmen, İspanya’daki göçmenlerin yasal durumunda meydana gelen bariz iyileştirmelerdir. Gecikmeli de olsa İspanya göç mevzuatında göç olgusu, kalıcı ve küresel bir olgu olarak ilk defa ele alınmıştır. Giderek çok kültürlü hale gelen ve göçün ekonomik, sosyal ve kültürel tüm düzenleri derinden etkilediği bir toplum bağlamında, belirli özelliklere ve ihtiyaçlara sahip bir grubun haklarının tanınması için demokratik kriterler uygulanmaya başlamıştır.

AB bağlamında geliştirilmiş olan bu kanun ve düzenlemeler, İspanya vatandaşları ile uluslararası göçmen gruplara eşit haklar tanıyan gelişmiş düzenlemeler içermektedir (Serrano, vd., 2012, s. 259). Kanun’un bazı maddelerin Maastricht Antlaşması (1992) ve ayrıca AB’nin bütünleşmesi ve sosyal politikası açısından da Amsterdam Antlaşması’nda (1997) olduğu gibi AB’nin sosyal politikasına yönelik yapılan önemli yasal düzenle-

8 Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero de 2000, sobre Derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social.

9 Ley Orgánica 8/2000, de 22 de diciembre.

*Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme:
İspanya Örneği*

melerden bağımsız düşünülmemesi gerekmektedir.

2000 yılında kabul edilen yasal reform ile düzensiz statüde olan göçmenleri de kapsayacak şekilde refah yardımları (sağlık, eğitim ve bazen muhtaç ailelerin temel gelirinin sağlanması gibi diğer sosyal yardımlar) genişletilmiştir. Bu imkânlardan yararlanabilmek için tek şart, belediyede ikâmet kaydının bulunmasıdır. Esasen, kayıt veya ikâmet, yasal statülerine bakılmaksızın tüm sakinler için zorunludur. Kayıtlı olan göçmenler, sağlık kartı ve çocukları için eğitime erişim hakkı edinirler. Bununla beraber, bazı özerk topluluklarda (örneğin, Katalonya) düzensiz statüde olan (kayıt dışı) göçmenler dahi polise ihbar verilmeden hastanelerde acil ve temel sağlık hizmetlerine ücretsiz erişebilmektedir.

Esasen, sekiz yıllık merkez sağ Halk Partisi (*Partido Popular - PP*) iktidarının ardından 2004 yılında yeni bir merkez sol sosyalist partinin (*Partido Socialista Obrero Español - PSOE*) göreve başlamasından kısa bir süre sonra uygulanan 2004-2005 göç politikası reformu, hem düzensiz göçü azaltmayı hem de işverenlerin yabancı işçi çalıştırmalarını kolaylaştırmayı amaçlamaktaydı (Arango, 2013, s. 4). Daha da önemlisi, merkezi yönetimin talimatıyla 2009 yılında Kongre tarafından kabul edilen göç yasası, göç politikasının yöneliminde önemli bir değişiklik anlamına gelmemekteydi. Temel amacı göç mevzuatının Anayasa Mahkemesinin bazı kararlarıyla uyumlu hale getirilmesi ve son AB Direktiflerini uygulamaya koymaktı.¹⁰

Entegrasyon politikaları, göç olgusunun toplum içerisinde ve istatistiklerde daha görünür olmaya başladığı 1990'lardan itibaren geliştirilmeye başlanmıştır. Merkezi yönetim, 1990'lardan itibaren göç politikasının merkezi bir bileşeni olan göçmen entegrasyonuna güçlü bir bağlılık göstermektedir (Arango, 2013, s.4). 1994 yılında merkezi yönetim tarafından bir ilkeler ve iyi niyetler girişimlerinin yanı sıra aynı yıl içinde Göç Daimi Gözlemevi ve Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonu için Koordinatörlük (*Foro para la Integración Social de los Inmigrantes - FORO*) gibi önemli kurumların kurulmasını da içeren Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonu Planı (*Plan para la Integración Social de los Inmigran-*

¹⁰ Directives 2001/51/EC of June 28, 2001, 2001/40/EC of May 28, 2001 ve 2002/90/EC of November 28, 2002. Bkz. Ley Orgánica 2/2009, Boletín Oficial del Estado, núm 299, December 12, 2009.

tes) kabul edilmiştir. FORO, başlıca STK'lar, göçmen dernekleri, işveren federasyonları ve sendikaların temsilcilerinden oluşan üçlü bir danışma organıdır (ulusal, bölgesel ve belediye yönetimleri düzeyinde). Göç veya entegrasyonla ilgili herhangi bir kanun tasarısının merkezi yönetim tarafından kabul edilebilmesi veya parlamentoya gönderilebilmesi için önce sesinin duyulması gerekmektedir. Nitekim, birkaç özerk bölgede de benzer kuruluşlar oluşturulmuştur. Göç ve entegrasyon yönetişiminin merkezi yönetimler tarafından bu biçimde kurumsallaşmasına karşılık, göçmenlerin entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmaya yönelik doğrudan çalışmalar yürüten kurumların özerk yönetimlere bağlı kurumlar ve yerel yönetimler olduğunu özellikle belirtmek gerekmektedir (Öztürk, 2016, s. 114). Özerk bölgeler ve belediyeler, eğitim, sağlık, barınma, sosyal hizmetler ve kültürel faaliyetlerin teşvik edilmesi dahil olmak üzere göçmen entegrasyonu için aslan payını üstlenmektedirler. Sivil toplum da göçmen entegrasyonu konusunda kritik bir rol oynamaktadır (Arango, 2013, s. 6). Birçok STK, entegrasyon sürecinde kamu güçlerine yardımcı olmak için yerel ve bölgesel yönetimlerle (merkezi yönetimle birlikte) yakın iş birliği içinde çalışmaktadır. Bölgesel yönetimler ve STK'lar arasındaki iş birliği, İspanya'nın entegrasyon stratejisinde değerli varlıklardan birini oluşturmaktadır.

2007 yılında merkezi yönetim (PSOE yönetiminin ikinci iktidar döneminde) daha kapsamlı bir "Vatandaşlık ve Entegrasyon Stratejik Planı (*Plan Estratégico Ciudadanía e Integración 2007-2010 - PECCI-I*)" kabul etmiştir. 2007'de kabul edilen PECCI-I, gerek devlet gerekse özerk topluluklar düzeyinde tüm göç politikalarının eklendiği ve koordine edildiği bir çerçeve olarak düşünülmüştür. Planın temel amacı, toplumda eşit hak ve yükümlülükleri teşvik eden kamu politikaları yoluyla sosyal uyumun sağlanmasıdır. PECCI-I, 42 amaç, 113 program, 361 önlem içermiştir. Bu planın hesaplanan bütçesi 2 milyar avronun üzerindedir. Bütçenin %34'ünü istihdam, %30'unu eğitim finansmanı, %18'ini göçmenlerin kabul programı oluşturduğundan bu alanlar öne çıkan müdahale alanları olarak görülmektedir. Planların çizgisi sorunsuz bir şekilde yürütülmüştür.¹¹ Burada şunu belirtmekte yarar bulunmaktadır: Belediye ve bölgesel entegrasyon programlarını desteklemek için merkezi yönetim finansmanı, mali konso-

11 Plan Estratégico de Ciudadanía e Integración - I (2007/2010). Bkz. http://extranjeros.empleo.gob.es/es/Programas_Integracion/Plan_estrategico/pdf/PECIDEF180407.pdf

*Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme:
İspanya Örneği*

lidasyonun gerektirdiği ciddi bütçe kesintilerinden etkilenmese de detaylı olarak incelendiğinde 2011 yılına kadar düşük bir seviyede kaldığını görmek mümkündür. Bu planın sona ermesinin akabinde 2011’de onaylanan “Vatandaşlık ve Entegrasyon Stratejik Planı (*Plan Estratégico Ciudadanía e Integración 2011-2014 - PECE-II*)”, bir önceki planın hedeflerini korusa da Devlet Genel İdaresi bütçesi 1 milyar 284 milyon avrodur. AB fonlarından yapılan katkıları içeren bütçe ile birlikte 1 milyar 400 milyon avroya ulaşmıştır.¹²

Entegrasyon planları, özerk bölgelerde ve bazı kentlerde de mevcuttur. Ayrıca, 2007 yılında merkezi yönetim tarafından belediye düzeyinde entegrasyon çabalarını desteklemek ve yönetimin tüm seviyeleri arasında koordinasyonu teşvik etmek amacıyla ulusal fon oluşturulmuştur. 2009 yılında Göçmenlerin Entegrasyonu Başkanlığının bütçesi 300 milyon avroyu aşmış ve bunun 200 milyon avrosu belediye ve özerk bölge programlarını desteklemek için ayrılmıştır. Söz gelimi, 2011 yılı için kurumun bütçesi 140 milyon avroydu ve bunun 70 milyon avro kadarı belediye ve bölgesel programlara tahsis edilmiştir (Ministerio de Trabajo e Inmigración, 2010). Bununla beraber, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 2012 yılı bütçesine bakıldığında bu tür destekler için herhangi bir tahsisat bulunmamaktadır (Ministerio de Empleo y Seguridad Social, 2012).

Dahası, PP iktidarı tarafından Nisan 2012’de kabul edilen bir Kanun Hükmünde Kararname, Kanun’u değiştirerek, sağlık kartının Eylül 2012’den itibaren yasal ikâmet ve sosyal güvenlik programına bağlı olması şartını getirerek, düzensiz statüde olan göçmenlere yönelik sağlık hizmetini 18 yaşından küçükler, hamile kadınlar veya acil durumdaki kişilerle sınırlandırmıştır. Bu konu ülkede ciddi tartışmalara yol açmıştır. Muhalifler, kararın insan haklarına aykırı, maliyet tasarrufu açısından verimsiz, halk sağlığı açısından tehlikeli ve Anayasa’ya aykırı olduğunu iddia etmişlerdir. Katalonya, Navarra, Endülüs ve Bask bölgesel yönetimi bazı tıp derneklerinin yaptığı gibi bu Kanun’a uymayı reddettiklerini açıklamışlardır (Arango, 2013, s. 5).

PP’den Rajoy iktidarı sırasında (2012-2014) ekonomik kriz sebep

olarak gösterilerek Göç Genel Sekreterliğinin ekonomik kaynakları önem-
12 Plan Estratégico de Ciudadanía e Integración - II (2011/2014). Bkz. http://extranjeros.empleo.gob.es/es/Programas_Integracion/Plan_estrategico2011/pdf/PECE-2011-2014.pdf

li ölçüde düşürülmüştür. 2018 yılının haziran ayında İspanya’da meydana gelen iktidar değişikliği ve krizden sonra nispeten ekonomik iyileşme ile PSOE’nin öncelikli eylemi, 2019’da 70 milyon avro sübvansiyonun 8 Mart tarihli ve 8/2019 sayılı Kraliyet Kararnamesi ile göçmenlerin entegrasyonu için devlet bütçesinde yıllık sübvansiyon kaleminin tekrar oluşturulmasıdır (Arango, vd., 2019, s. 27).

Son olarak bu bağlamda, İspanya’daki siyasi kültürü vurgulamak yerinde olacaktır. Çünkü iki büyük siyasi parti, PSOE ve PP arasındaki yönelim farklılıkları özellikle önemlidir. PSOE’nin iktidar yıllarında (1982-1996 ve 2004-2011) İspanyol göç ve entegrasyon politikalarını karakterize eden açıkça göçmen yanlısı duruş ortaya konulmuştur. 1996 ve 2004 yılları arasında PP’den José María Azar iktidardı. PP’nin ilk dört yıllık dönemine bakıldığında, bu politikaları kendinden önceki PSOE’den Felipe González yönetimiyle aynı çizgide devam ettirdiği söylenebilir. Ancak PP, düzensiz statüde olanlar da dahil olmak üzere göçmenlerin sayısının hızla artmaya başladığı 2000-2004 arasındaki ikinci iktidar döneminde daha kısıtlayıcı politikalara yönelmiştir. İşverenlerden gelen artan talebe rağmen işgücü göçü için kabul kanalları daraltılmış ve yasadışı göçle mücadele en önemli politika önceliği haline gelmiştir (Arango, 2013, s. 11). 2018’den bu yana iktidarda olan PSOE’nin bu alanda çok az resmi yönetim müdahalesine rağmen, göçmenlerin entegrasyonu geniş toplumsal hoşgörü ile kolaylaştırılmaktadır. Sánchez, “Güvenli, Düzenli ve Devamlı Göç için Küresel Sözleşme”yi savunmaktadır. PSOE iktidarı ayrıca göçmenleri geri iten daha sert önlemler almış olmakla beraber, İspanya artık düzensiz göçmenler için ana Akdeniz rotası değildir (SGI, 2020).

İspanya’daki yasal çerçeve ve politika oluşturma sürecine genel bakıştan sonra, aşağıdaki bölüm göçmenlerin sektörel düzeyde entegrasyonu ile ilgili uygulanan temel plan ve programların çıktılarını değerlendirmeye odaklanmaktadır.

Aile Birleşimi

“Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”, üçüncü ülke vatandaşlarının haklarına ilişkin temel bir referans oluşturmuştur. Çünkü hükümlerinin çoğu, kişinin tabiyeti ne olursa olsun geçerlidir (CES, 2019, s. 29). AB’nin son

*Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme:
İspanya Örneği*

derece önemli olan aile birleşimi hakkına dair Eylül 2003 tarihli 2003/86/AT sayılı Konsey Direktifini hayata geçirmiş olması da bu alana dair ilerici ve olumlu bir adımdır.¹³ Aile birleşimi sağlamış olan göçmenler güvenli statüye sahiptirler (MIPEX, 2020). Bu ilkedan hareketle, İspanya devletinde katı ekonomik koşullar talep edilmesine rağmen, daha uzun süreler gerektiren birçok üye devletin aksine, ailesini yanına alacak kişinin, İspanya’da en az bir yıl ikâmet etmiş ve en az bir yıl daha ikâmet izni almış olması yeterlidir. Yeniden birleşme talebinde bulunan kişinin eşi, bakmakla yükümlü olduğu çocuğu, ebeveyn ve benzer durumdaki diğer akrabası ile aile birleşimi imkânı bulunmaktadır (Ministerio de Inclusión, 2017).

MIPEX (2020) verilerine göre, bu alana ilişkin İspanya mevzuatı 69 puanla olumlu bir politika alanı olarak değerlendirilmiş, AB ortalamasına kıyasla, ortalamanın 19 puan üzerinde yer almıştır. Seçilmiş bazı AB ülkeleri ve İspanya’ya dair değerlendirmeler aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak verilecektir.

Tablo 1 : Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve İspanya’nın Aile Birleşimi Politikalarına İlişkin Değerlendirmeler (2007/2019)¹⁴

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Avusturya	38	38	38	38	34	40	40	40	40	40	36	36	36
Almanya	45	45											
Belçika	79				60	60	59	59	59	48	48	48	48
Danimarka				17	17	25	26	26	26	26	26	25	25
Fransa	43	38	38	38	38	38	38	38	38	43	43	43	45
İtalya	75	72	67	70	67	64	64	64	64	67	64	64	64
İspanya	66	66	69	69	69	69	71	69	69	69	69	69	69
Polonya	58	58	58	58	58	58	58	58	58	58	58	58	58
Yunanistan								53				52	52

Kaynak: MIPEX, 2020 verilerinden uyarlanmıştır.

Gerçekten de ekonomik kriz ve işgücü kargaşası döneminde dahi,

¹³ Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification.

¹⁴ Tabloda bazı yılların boş olmasının sebebi veri eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

İspanya'daki bazı göçmen grupların dikkate değer ölçüde büyümesi, aile birleşiminin devamlılığından kaynaklanmaktadır. Son yıllarda bu ciddi artış, İspanya'ya gelenlerin büyük bir kısmının kalmasını ve ülkede kök salmaya başlamasını yansıtmaktadır (CES, 2019, s. 57). Özellikle 2009 ve 2010'da yoğun olan aile birleşimi izinleri, daha sonra toplam yeni izinlerde yavaş yavaş ağırlık kaybetse de 2016 ve 2017'de o senelerin oranlarının nispeten altında kalmasına rağmen tekrar artmıştır. 2020 yılının haziran ayı verilerine göre, geçici ikâmet izinlerinin ikâmet nedenine göre tasnif edilmesinde %26,4'e denk gelen oran aile birleşimine karşılık gelmektedir (Ministerio de Inclusión, 2017).

Aile birleşimi sağlamış kişinin oturma izni, İspanya'da ikâmet eden ve aile birleşimi için başvuran aile üyesi ile aynı yenileme koşullarına (süre, yenileme ve haklar bakımından) tâbidir. Başvurunun kabul edilebilirlik koşulları, diğer ülkelerden farklı olarak (örneğin, Danimarka ve Finlandiya), dil veya entegrasyon testlerinin başarısına bağlı değildir. Bu politika alanında İspanya mevzuatının temel sorunlarına değinmek gerekirse, aile bağlarının üç yıl süreyle korunmasıyla ilgilidir. Aile birleşimi sağlamış kişinin, aile birleşmesi talebinde bulunan aile üyesinden bağımsız olarak izin alması gerekmektedir. Bu hüküm, yeniden birleşmiş kişinin haklarını, aile üyesiyle istikrarına tâbi kılmaktadır. Bu detay çok önemli sorunları gündeme getirmektedir. Örneğin, aile içi şiddet mağduru bir kadın, düzensiz statüye düşmemek adına ilişkisini sürdürmek zorunda kalabilmektedir.

Diğer sınırlamalar ise ekonomik erişim kriterleri ile ilgilidir. Ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli maddi imkâna sahip olunması en önemli kriterlerden biridir. Ailesini yanına alacak kişinin birlikte yaşayan eş veya partner veya başka bir doğrudan destek ve birinci derece akraba tarafından sağlanan geliri hesaplanabilir. Ancak kişinin geçim konusunda birbirine bağlı olduğunu gösteren resmi belgelerin ibraz edilmesi istenmektedir. Sosyal yardım sisteminden elde edilen gelir hesaplanmamaktadır. İspanya'da, yalnızca yeterli ekonomik kaynaklara sahip, iki üyeden oluşan aile için (yeniden birleşme) aylık asgari %150 Çoklu Etki Gelirinin Kamu Göstergesi Endeksi (*Indicador Público de Renta de Efectos Múltiples - IPREM*) üzerinde bir maaş geliri gerekmektedir. 2022 yılı için belirle-

nen IPREM, aylık 579,02 avro veya 12 ödemede senelik toplam 6.948,24 avrodur. Eklenen her üye için ise IPREM'in %50'si (289,51 avro) talep edilmektedir (IPREM, 2022). Bunlara ek olarak, yeterli ve uygun barınma imkânlarına sahip göçmenler aile birleşimi talebinde bulunabilirler. Kişilerin tüm şartları yerine getirmeleri zorunludur.¹⁵

Son olarak, reşit olmayan İspanyol çocukların durumunda göçmen ebeveynlerine uzun süreli oturma izni verilmesi önemlidir. Göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmaya ve aile istikrarını teşvik etmeye yönelik önemli bir değişimi temsil eden 8/2020 sayılı Göç Genel Müdürlüğü Yönergesi'nin¹⁶ Eylül 2020'de onaylandığını ve bu politika alanında önem arz ettiğini vurgulamakta yarar bulunmaktadır.

Daimi İkâmet

Bir ülkede daimi ikâmet, kalıcı haklara sahip olma hakkı verdiği için entegrasyon için kilit unsurlardan biridir. Çünkü uzun süreli istihdam, kişisel ve aile ilişkileri yaratmanın kapısını açmakta ve göç edilen ülkede istikrarlı ve uzun vadeli bir hayat projesine sahip olabilmek için önemli bir imkândır. Ev sahibi ülkede daimi ikâmet, entegrasyon sürecini etkileyen faktörlerden sadece birini temsil etmesine rağmen, bir göçmenin ev sahibi toplumda bulunduğu fırsatların ve sınırlamaların normatif çerçevesini oluşturmada anahtardır. İspanya, bu alanda AB üyesi olmayan vatandaşlara yönelik elverişli bir mevzuata sahiptir (MIPEX, 2020).

İspanya'da göçmen sakinlerin en temel özelliklerinden biri, vatandaşların haklarını eşit duruma getirmeyi amaçlayan oldukça istikrarlı ve korunan bir yasal statü olan daimi ikâmet izinlerine erişimin giderek artmasıdır. Karşılaştırma yapmak gerekirse, 2002 yılının sonunda İspanya'da yürürlükte olan Genel Rejime tâbi (AB dışı) sadece %25,5 oranında göçmen daimi oturma iznine sahipti. 2020 yılına geldiğinde ise bu artış %79,4'tür (toplam 1.825.981 kişi) ve çok daha nettir (Gobierno de España, 2020a).

15 Kişinin adli sicil kaydı veya diğer ülkelerde İspanya Ceza Yasası'nda öngörülen suçlara ilişkin sicil kaydının olmaması gerekmektedir. Halk sağlığı üzerinde ciddi etkileri olduğu düşünülen bir hastalığa yakalanmamış olunması ve sosyal güvenlik sağlık sigortası bulunması veya özel sağlık sigortası yaptırılması da zorunludur. Ülkede düzensiz statüde olan, İspanya'ya giriş yasaklı olan veya geri dönüşü olmayan bir süre içinde olan kişiler bu haktan yararlanamazlar.

16 Instrucción de la Dirección General de Migraciones 8/2020.

Eurostat (2021) verilerine bakıldığında 2019 yılında, verileri mevcut olan AB üyesi 24 devlet içerisinde İspanya, AB vatandaşı olmayan kişilere açık ara en fazla sayıda (60.000 kişi) daimi ikâmet izni veren ülkelerden biri olarak görülmektedir (Eurostat, 2021). İspanya'nın, bu alandaki değerlendirmelerde 100 üzerinden 75 puanla gayet iyi durumda olduğu belirtilmiştir (MIPEX, 2020). Diğer AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında, İspanya'dan daimi oturma izninin alınması nispeten daha kolaydır. Örneğin, Almanya ve Fransa'da olduğu gibi dil bilgisi ve/veya Avusturya'da ve İrlanda'da gerekliliklerden biri olan belirli bir satın alma gücü İspanya'da zorunluluk değildir. İspanyol mevzuat çerçevesi, İspanya'da sürekli ve yasal olarak beş yıldır ikâmet eden AB üyesi olmayan vatandaşlara süresiz oturma izni edinme hakkı tanımaktadır. Bu ikâmet kartı beş yıl geçerlidir ve ayrıca daha sonra yenilenebilmektedir.

Bu politika alanına ilişkin mevzuatın bahsedilmesi gereken olumsuz tarafı ise, İspanya'da bir yıllık (birikmiş) devamsızlığın, daimi ikâmet başvurusu yapma hakkını kaybetmek için yeterli bir sebep olmasıdır. Bu düzenleyici hükmün katılığı, çoğu zaman göçmenlerin varış ülkesi ile menşe ülke arasında hareket etme ve alternatif kalış talepleriyle çatışabilmektedir. Mevzuatta bu hususların iyileştirilmesine yönelik pozitif düzenlemeler yapılarak adımlar atılması önem arz etmektedir.

Eğitim

İspanya'da giderek artan kültürel çeşitlilik yadsınamaz bir gerçektir. Göç, İspanya'daki eğitim sisteminin manzarasını da birçok yönden değiştirmiştir. Aynı zamanda entegrasyon ve bir arada yaşama için eğitim alanı en önemli kamu politikalarından biridir (CES, 2019, s. 235-236). Ülkede her yıl daha fazla eğitim kurumu, diğer ülkelerden göç eden ailelerin artan sayıda çocuklarıyla akademik döneme başlamaktadır. İspanya'daki toplam yabancı nüfusta yirmi yıllık geniş hacimli göç akımlarıyla, göç olgusunun büyükçe bir kısmının kayda değer görüntüsü, farklı eğitim seviyelerinde göçmen kökenli öğrencilerin sayılarıyla kanıtlanmıştır (Serrano, vd., 2012, s. 275).

İspanya'nın gerek eşit koşullar altında eğitim olanakları sağlamaya yönelik çabaları gerek ulusal gerekse özerk yönetimlerde farklı kapsamlar-

*Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme:
İspanya Örneği*

da olmuş ve girişimlerde yansıtılmıştır. İspanya, okul çağındaki düzensiz statüde olan göçmen çocukların temel örgün eğitim hakkını açıkça tanıyan AB'nin 7 üye devletinden (Belçika, Bulgaristan, Finlandiya, Hollanda, İtalya ve İsveç) biridir (Javed, Bidart ve Todorosvka, 2019, s. 4). Öte yandan MIPEX'in (2020) değerlendirmelerine göre, İspanyol entegrasyon politikaları eğitim alanında 43 puanla olumsuz bir entegrasyon alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı endeksin ölçümlerine göre İspanya'nın 2014'e kıyasla gerilediği tek alanın eğitim alanı olduğu görülmektedir. Eğitim alanının özerk yönetimlerin sorumluluğunda olduğu ve dolayısıyla bu alandaki yasa ve politikaların MIPEX analizinin dışında bırakıldığı doğru olmakla beraber, İspanya ulusal çerçevesinin de diğer ülkelere kıyasla önemli eksiklikleri bulunmaktadır.¹⁷

16 yaşını doldurmamış yabancıların zorunlu eğitim hakkı ve ödevlerinin tanınmasının ötesinde, göçmenlerin eğitime erişim ve koşullarına dair özel düzenlemelerin eksikliği, nüfusun geri kalanına kıyasla eğitim yollarını aksatmakta ve onları olumsuz etkileyebilmektedir. Özellikle, yükseköğretimle ilgili olarak, göçmenlerin ihtiyaçlarına yönelik önlemlerin eksikliği dikkat çekicidir. Dil öğreniminin kolaylaştırılması, eğitim ve öğretimde okulu erken bırakmayı (*Early Leavers from Education and Training - ELET*)¹⁸ önlemeye ve/veya üniversite eğitimine erişimi teşvik etmeye yönelik yeterli politikaların olmaması belli başlı eksikliklere örnek olarak sıralanabilir.

1980'lerden bu yana İspanya'da eğitim sisteminin olağanüstü gelişimine rağmen, İspanyollar ülkelerindeki eğitim sonuçlarını büyük ölçüde olumsuz olarak görmektedirler. Esasen eğitim sistemi OECD ülkeleri arasında (PISA testi sonuçlarına göre) 24. sırada yer almıştır. Olumsuz sonuçların nedenleri, özerk bölgeler arasında büyük farklılıklar göstermekle beraber, güncelliğini nispeten yitirmiş olarak kabul edilen eğitim müfre-

17 Esasen bu bağlamda, okulların ve öğrencilerin çevresinin eğitimsel, sosyal, ekonomik ve kültürel profillerinin bilinmesi, entegrasyonlarının iyileştirilmesine yönelik müdahalelerin daha uyumlu ve etkili olmasına izin vereceğinden, durum analizinin bölgesel/yerel düzeyde olması gerektiğine dikkat edilmelidir (CES, 2019, s. 237).

18 Daha önce okuldan erken ayrılan olarak adlandırılan eğitim ve öğretimden erken ayrılan, en çok alt orta eğitimini tamamlamış ve ileri eğitim veya öğretime dahil olmayan 18 ila 24 yaşındaki kişileri ifade etmektedir. "Eğitim ve öğretimden erken ayrılanlar" göstergesi, 18 ila 24 yaş arasındaki toplam nüfus içinde bu tür kriterlere sahip 18 ila 24 yaş arasındaki kişilerin yüzdesi olarak ifade edilmektedir (Eurostat, 2022).

datı, düşük öğretim kalitesi ve çok sayıda okul tekrarı olan öğrenci sayısı söz konusudur. ELET oranları düşmeye devam etse de rakamlar halen oldukça yüksek seyretmektedir. AB ülkeleri arasında, 2018’de ELET oranı Hırvatistan’da %3,3 ve İspanya’da %17,9 arasında değişmekte idi (SGI, 2020).

2017’de İspanya, GSYİH’nin %3,5’i olan OCED ortalamasına kıyasla GSYİH’nin %3,1’ini ilk ve orta öğretime harcamıştır. Kamu harcamaları GSYİH’ye kıyasla aynı kalırken, eğitime yapılan özel harcamalar önemlidir. Bu oran, AB ortalamasının nispeten altında (%4,6) kalmaktadır. Eğitim için yapılan kamu harcamalarının çoğu, özerk yönetimler tarafından yerel düzeyde yönetilmektedir ve harcama seviyeleri özerk bölgeler arasında farklılık göstermektedir. Bu çeşitlilik, eğitim politikası, mevcut mali kaynaklar ve her bölgedeki özel merkezlerin sayısı konusundaki farklı yönelimlerin bir sonucudur (SGI, 2020).

2019’da PSOE iktidarı, okul öncesi eğitime (0-3 yaş) evrensel erişim sağlayacağını ve en zor kemer sıkma yıllarında uygulanan önlemleri tersine çevireceğini açıklamıştır. Ne var ki, siyasi belirsizlikleri yansıtan planlı reformlar yavaşlatılmıştır. Bununla birlikte, mesleki eğitim ve öğretimin modernleştirilmesi süreci devam etmektedir (SGI, 2020).

Sağlık

İspanya ulusal sağlık sistemi adem-i merkezîyetçi bir sistemdir. İspanya’da sağlık hizmetine erişim, son yıllarda önemli değişikliklere uğrayan, art arda genişleme ve kısıtlamalarla birlikte kamu sağlığı hakkının hukuki yapılmasına bağlıdır. 4/2000 sayılı Kurucu Kanun, idari durumlarına bakılmaksızın tüm yabancılara bu hakkı tanımaktadır. Bununla beraber, 2012 yılında PP döneminde, 16/2012 sayılı Kraliyet Kararnamesi Yasası, göçmenlerin ücretsiz sağlık hakkını çalışma şartına bağlayan hukuki değişiklikle insan hakları mücadelesi bağlamında geriye düşmüş ancak bu sınırlama birçok durumda farklı özerk yönetimler tarafından alınan önlemlerle çözümlenmiştir (CES, 2019, s. 233).

İspanya, MIPEX (2020) tarafından analiz edilen tüm ülkelerle karşılaştırıldığında, sağlık alanında 100 üzerinden 81 puan alarak bu alanda dördüncü sırada yer almıştır. Analiz edilen ülkelerin çoğundan farklı olarak,

İspanyol mevzuatı hukuki olarak evrensel sağlık erişimini garanti etmektedir. Ulusal Sağlık Sistemine evrensel erişime ilişkin 27 Temmuz 2018 tarihli ve 7/2018 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Yasası¹⁹ ulusal sağlık sistemine evrensel erişim konusunda, bir grup özel güvenlik açığı olarak göçmenlerin sağlığa erişim hakkının garanti altına alınması ihtiyacından açıkça bahsetmektedir. Hayata geçirilen son hukuki düzenleme kapsamında, idari durumlarına bakılmaksızın tüm göçmenler acil ve temel sağlık hizmetlerine ücretsiz erişebilmektedirler. Sağlık kartının alınabilmesi için bir belediyede kayıtlı olarak ikâmet edilmesi zorunludur.

İspanya'da sağlık sistemi, kalite, kapsayıcılık ve maliyet verimliliği kriterlerini büyük ölçüde karşılamaktadır. Yüksek kaliteli sağlık hizmetlerine erişim, bugün nüfusun %99'unu kapsayan bir kamu sigortası sistemi aracılığıyla garanti edilmektedir (SGI, 2020). Bununla beraber, İspanya'nın sağlık sisteminde bazı eksiklik ve engeller devam etmektedir. İdari engellerin varlığı ve göçmenlerin sağlık ihtiyaçlarına daha iyi cevap verecek amaca özel araçların eksikliği, sağlık hakkını fiilen sınırlayabilmektedir. Bu engellerden bazılarını örnek olarak sağlık hizmetine katkı paylarının getirilmesi, sağlık yardımı alma konusunda sosyal eşitsizliklerin artması ve erişim prosedürlerinde standardizasyon eksikliği verilebilir.

İşgücü Piyasasında Hareketlilik

Göçmenlerin işgücü piyasasına erişimlerinin kolaylaştırılması, eğitim ve uzmanlaşma açısından profesyonel yolların desteklenmesi için işgücü entegrasyon politikaları esastır. Kanun koruması altında istihdama etkin erişim, giriş yolları ne olursa olsun göçmenlerin İspanya'ya entegrasyonu için temel bir anahtar olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, göçmenlerin istihdama erişimlerine ilişkin yasal çerçeve, göç politikası çerçevesinde temel bir araç oluşturmaktadır (CES, 2019, s. 92). Ulusal istihdam durumunun ihtiyaçlarına göre işgücü göçü akışlarının düzenlenmesi ilkesi, İspanya'da göç politikasının temel direklerinden birini oluşturmaktadır (LO 4/2000, mad. 2 bis). Yasal olarak ikâmet eden göçmenler, kendi hesaplarına veya başkaları adına ücretli bir faaliyette bulunma ve mevcut mevzuata göre sosyal güvenlik sistemine erişim hakkına sahiptirler (LO 4/2000, madde

¹⁹ Real Decreto-ley 7/2018, de 27 de julio de 2018.

10). Benzer şekilde, kamu istihdam hizmetlerine ve ayrıca ana mesleki eğitim kanallarına ve öğrenim burslarına benzer erişimleri sağlanmaktadır.

İspanya'ya göç, her şeyden önce istihdam uğrunadır. Göçmenlerin çoğu, iş aramak veya göçmen işçi olan akrabalarına eşlik etmek için gelmişlerdir. İşgücü piyasasındaki boşlukların doldurulması, merkezi yönetimin göçmenleri kabul etmek için en önde gelen gerekçesi olmuştur. Bu, çoğu göçmenin ekonomik olarak aktif olduğu ve bu nedenle gerekli, üretken, hatta faydalı olarak algılandığı anlamına gelmektedir. İspanya'daki göçmenlerin ekonomik büyümeye son derece olumlu bir katkı yaptığı inancı, bir dizi çalışma tarafından desteklenmiş ve en azından durgunluğun başlangıcına kadar İspanyol halkının çoğunluğu tarafından benimsenmiştir (Arango, 2013, s. 10).

İşgücü piyasasına erişim söz konusu olduğunda, İspanya mevzuatı AB ortalamasında (52 puan) garanti edilenlerden daha iyi koşullar (67 puan) sunmaktadır. İspanya'da temel sorunlardan bazıları, eğitim denkliği ve yine belirli önlemlerin eksikliği ile ilgilidir. Bu alana dair 94 puanla örnek ülkelerden biri olan Portekiz'e bakıldığında göçmenler, gençler veya göçmen kadınlar gibi belirli gruplara yönelik özel işe yerleştirme ve spesifik olan diğer önlemlerin mevcut olduğu görülmektedir (MIPEX, 2020). Bu alanda bir başka örnek ülke olan İsveç'te (91 puan), göçmenler nitelik ve diploma denkliklerinin tanınması konusunda İspanya örneğinde olduğu gibi idari engellerle karşılaşmamaktadırlar. İspanya'dan diploma denkliğini alabilmek oldukça zor olduğundan bazı göçmenler kendi mesleklerini hiçbir zaman icra edemedikleri bir durumla karşı karşıya kalabilmektedirler (Öztürk, 2016, s. 18).

Karşılaştırmalı perspektiften, çalışma iznine sahip göçmenler için İspanya işgücü piyasasına erişim, diğer OECD ülkelerine kıyasla net bir biçimde daha iyi durumda gözükmektedir. Göçmenlerin İspanya'ya giriş ve uzun vadeli yerleşimlerinde işgücü faktörünün önemi, 2002-2018 dönemi boyunca gösterdikleri yüksek işgücü katılımıyla kanıtlanmaktadır. 2019 verileri incelendiğinde, İspanya'da işgücü piyasasına %77,4 nispetinde yabancı doğumlu katılım oranı nispeten daha yüksek gözükmektedir. OECD ortalaması %75,4 olarak verilmiştir. İspanya devletinin politikası, işgücü

*Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme:
İspanya Örneği*

piyasasıyla ilgili haklar ve geçici izne sahip kişiler için daimi ikâmet iznine erişim koşulları açısından da olumlu değerlendirilmektedir. İşsizlik oranlarına değinmek gerekirse, 2019 verilerine göre yabancı kökenlilerde OECD ortalaması %8 iken İspanya’da bu oran %18,9’dur. Yerli nüfusa bakıldığında OECD ortalaması %5,5, İspanya’da ise %13,1’dir (OECD, 2020, s. 239).

İspanya’daki göçmen nüfusun elde ettiği entegrasyon derecesini ve türünü açıklayan birçok faktör bulunmaktadır. Bununla birlikte, siyasi olarak devlet ve belirli bir entegrasyon planı tarafından yönlendirilen bir süreçten daha fazlasının, işgücü piyasası ve daha spesifik olarak, İspanya’da göçün dahil edilmesini şekillendiren ana belirleyici olan İspanyol ekonomik kalkınma modeli olduğu konusunda kesin bir fikir birliği bulunmaktadır (Cachón Rodríguez, 2009). Genişleme ve yeniden yapılanma sürecinin ortasında olan İspanyol ekonomisi, 1990’ların ortalarından itibaren olağanüstü ucuz ve esnek işgücü talebi yaratmıştır (Cachón Rodríguez, 2009).

İşgücü piyasasındaki hareketlilik, yalnızca işgücü piyasasına erişimin garanti edilmesi değil, bu alanda istikrarlı ve kaliteli bir işi tercih etme fırsatı anlamına gelmektedir. İyi bir iş, kişinin yaşam kalitesini belirlemekte, benlik saygısını etkilemekte ve toplumun daha geniş alanlarında tanınırlık sağlamaktadır. İspanyol işgücü entegrasyon politikaları, göçmenler için olduğu kadar İspanyol vatandaşlar için de işgücünde istikrarı garanti etmekten henüz uzaktır. Uluslararası Çalışma Örgütünün (*International Labour Organization*) yaptığı araştırmaya göre İspanya’da göçmenlerin sadece %27’sinin kalıcı bir sözleşmesi bulunmakta ve %58’i asgari ücretten daha az kazanmaktadır. Birçok yüksek gelirli ülkede göçmen ücret farkı genişlemiştir. Göçmenlerin aldığı ücret, ev sahibi ülke vatandaşlarının aldığı ücretten neredeyse %13 daha düşüktür. Bazı ülkelerde bu fark %42’ye ulaşmaktadır. İspanya’da bir göçmenin maaşı yerli/otokton işçiden %28,3, Portekiz’de ise %28,9 daha düşüktür (Amo-Agyei, 2020, s. 17).

Tam bu noktada, İspanya’da toplumsal cinsiyet eşitliğine kısaca değinmek yerinde olacaktır. Geleneksel aile kalıpları (kadınların ev işleri ve çocuk bakımına odaklandığı) çağdaş İspanya’da hızla değişmekle beraber, açık bir aile destek politikası olmadan, geleneksel cinsiyet rolleri

kadınları halen eşit olmayan konumlarda tutmaktadır. Erkekler ve kadınlar arasında %23'e yakın bir ücret ve emek değeri farkı bulunmaktadır. İşsizlik, kadınlar arasında orantısız bir şekilde yüksektir. Ulusal İstatistik Enstitüsüne göre, İspanya'daki kadınlar haftada 26,5 saati ücretsiz görevlere ayrılırken, erkekler için bu sayı sadece 14 saattir. Kadınlar ortalama olarak çalışan erkeklerden daha yüksek bir eğitim düzeyine sahip olmalarına rağmen, çalışan kadınlar daha düşük ücretli mesleklerde daha fazla temsil edilmektedirler (SGI, 2020).

Son olarak, burada şunu belirtmekte yarar bulunmaktadır: İşsizliğin görülme sıklığını etkileyen faktörlerin net olarak belirlenmesi derinlemesine çalışmalar gerektirmektedir. Literatürde mevcut olan bazı ana unsurlar şu şekilde özetlenebilir: Öncelikle, alınan eğitimin fiilen sağladığı niteliklerin belirlenmesi ve uygun olduğu durumlarda iyileştirilmesinin yanı sıra, hayat boyu öğrenmeye ilişkin uygulamalar istihdam edilebilirlikte yüksek bir oran sağlayabilmektedir. İkinci olarak, her neslin geçmişi ile ilgili özgün koşullarına dair bir dizi faktör bulunmaktadır. Üçüncüsü, bireyin sosyal çevresi, ev sahibi ülkede ikâmet süresi ve çifte vatandaşlığının olup olmamasıdır (CES, 2019, s. 107). Örneğin, göçmenlerin işgücüne katılım oranları ülkeye gelişlerinden beş yıl sonra İspanyol vatandaşlarına yaklaşılmaya başlamaktadır. İşgücü piyasasına entegrasyon ve ikâmet süresi arasındaki ilişkide ise, işgücü anketinden elde edilen son veriler, çalışma çağındaki nüfusun pek çoğunun ikâmet süresinin artık daha uzun olduğunu ortaya koymaktadır.

Ayrımcılıkla Mücadele

Ayrımcılıkla mücadele politikalarında İspanya, 59 puanla AB ortalamasının (78 puan) neredeyse 20 puan altında kalmıştır. Bu alana dair önemli eksikliklerinin olduğuna işaret edilmiştir (MIPEX, 2020). İspanya'da ırk, din, milliyet vd. gibi nedenlerle ayrımcılık mağdurları, 11 Ocak 2000 tarihli ve 4/2000 sayılı Kanun'un korumasına sahip olmakla beraber esasen, somut ve etkinlikten yoksun bir koruma halindedirler. Çünkü bahse konu normlar dizisi aslında tüm varsayımları veya ayrımcılığın tüm biçimlerini kapsamamaktadır.

MIPEX'in analiz ettiği ülkelerin çoğu bu alanda daha spesifik ve gelişmiş yasal çerçeveler sunmaktadır. Buna ek olarak, genellikle eşitlik ve

*Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme:
İspanya Örneği*

çeşitliliğin savunulması için kanunla belirlenen ırk, din ve milliyet temelinde ayrımcılığa karşı mücadele edilmesi için devlet kurumlarına sahiptirler. Bu konuda 100 puanla birkaç mükemmel ülke örneği dikkati çekmektedir: Belçika, Bulgaristan, Kanada, Finlandiya, Kuzey Makedonya, Portekiz ve İsveç örnekleri görevlendirilmiş özel bir kuruluş dışında, tüm ihtimalleri ve uygulama alanlarını kapsayan her türlü ayrımcılığı kapsayan yasalara sahiptir. Ayrıca, nüfusun geri kalanına kıyasla göçmenlerin maruz kaldığı dezavantajlı durumu önlemeye ve/veya telafi etmeye çalışan olumlu eylem tedbirleri de bulunmaktadır (MIPEX, 2020).

Öte yandan diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak İspanya, ülkeyi sert bir şekilde vuran ve özellikle göçmenler arasında yüksek işsizlik oranlarına yol açan ekonomik krizin ortasında dahi göç olgusuna karşı önemli bir tepki görmemiştir. İlginç bir şekilde, 2008 ekonomik krizi göçmenlere yönelik toplumsal tutumları önemli ölçüde değiştirmemiş, göç ve entegrasyon politikaları şimdiki kadar temelde değişmeden kalmıştır. İşsizliğin, özellikle göçmenler arasında yüksek olmasına rağmen, yerli işçileri de derinden etkilediği düşünülürse, bu daha da dikkat çekicidir (Arango, 2013, s. 6).

Ayrıca, İspanya'nın Franco diktatörlüğünün sona ermesinin ardından ortaya çıkan siyasi kültür, eşitlik ve özgürlük gibi demokratik değerleri baltalıyor olarak algılanabilecek kamuoyu açıklamalarını caydırmaktadır. Göçten yana olan gruplar geniş, aktif ve ırkçı, yabancı düşmanı veya göçmenlere düşman olarak görülebilecek her türlü duyguya karşı çıkmaktadırlar. Göçmenlerin toplumun diğer üyeleriyle aynı haklara sahip olduklarına dair yaygın bir inanç bulunmaktadır (Arango, 2013, s. 1). Genel olarak İspanyollar, azınlıklar konusunda diğer Avrupalılara göre daha az korku ve göç konusunda daha az olumsuz görüş ifade etme eğilimindedirler. 2018'de Avrupa Konseyi, İspanya'da diğer Avrupa ülkelerine göre daha az nefret söylemi olduğunu kabul etmesine rağmen, İspanya'da Vox partisi dahil popülist hareketlerin yükselişi, 2019'daki seçim kampanyaları sırasında göç ve azınlık grupları konularında daha güçlü söylemlere yol açmıştır (SGI, 2020). 2018'de Avrupa Konseyinin Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (*Council of Europe's European Commission against Racism and Intolerance - ECRl*), İspanya'ya ırkçılıkla mücadele için özel

olarak tasarlanmış bağımsız bir eşitlik kurumunun acil olarak oluşturulması çağrısında bulunmuştur. ECRİ raporunda, göçmenlerin entegrasyonunun sağlanmasına yönelik önlemlerin eksikliği ve Roman çocukların yaşadığı ayrımcılık eleştirilmiştir. İncelenen dönemde, bu konuda gözle görülür bir ilerleme kaydedilmemiştir (SGI, 2020).

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarında önemli bir artışın ardından ve çok sayıda protesto ve gösteriden sonra, çoğu siyasi parti (aşırı sağ kanat Vox partisi hariç) toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele etmeye kararlı görünmektedir (SGI, 2020).

İspanya'nın göçmen entegrasyonu politikalarına yönelik MİPEX'in 2007/2019 yılları arasında sayısal saptamaları (100 üzerinden) aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak vermektedir.

Tablo 2 : İspanya'nın Göçmen Entegrasyonu Karnesi (2007/2019)²⁰

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Aile Birleşimi	66	66	69	69	69	69	69	69	69	69	69	69	69
Daimi İkamet İzni	75	75	63	75	75	75	75	75	75	75	75	75	75
Eğitim				50	50	50	43	43	43	43	43	43	43
Sağlık								71					81
İşgücü Piyasasında Hareketlilik	61	61	67	67	65	67	67	67	67	67	67	67	67
Ayrımcılıkla Mücadele	51	51	51	51	51	51	51	59	59	59	59	59	59

Kaynak: MİPEX, 2020 verilerinden uyarlanmıştır.

Entegrasyon açısından son mevzuat değişikliklerinin (2007/2019) çıktıklarına karşılaştırmalı bir politika perspektifinden bakıldığında, İspanya'nın mevzuatı, neredeyse tüm alanlarda 2007 yılına kıyasla büyük ölçüde aynı kalmıştır. Bu sonuç, Avrupa (+2) ve uluslararası (+2) düzeyde

²⁰ Eğitim ve sağlık politikasında bazı yılların boş olmasının sebebi veri eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

gözlemlenen daha genel bir eğilimi yansıtmaktadır. Bu bağlamda iki temel alanda gözlemlenen değişimlerin özellikle altını çizmekte yarar bulunmaktadır. İlki, sağlık hizmetlerine erişimde kaydedilen gelişmelere karşılık gelmektedir. Bu alanda politika iyileşmesi +10 puan olarak yansıtılmıştır. 7/2018 tarihli Kraliyet Kararnamesi Yasası, sağlık hizmetlerine evrensel erişimi eski durumuna getirmiş ve göçmenlerin statülerinden bağımsız olarak (düzenli veya düzensiz olmalarına bakılmaksızın) sağlık hizmetine erişimini garanti etmiştir. 16/2012 sayılı Kraliyet Kararnamesi Yasası ile getirilen belli sınırlamaları ortadan kaldıran 2018 reformu, İspanya'yı bu alandaki başlıca Avrupa ülkeleriyle (örneğin Almanya, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, İtalya, İsveç, Romanya ve Slovenya) aynı seviyeye getirmiştir (MIPEX, 2020). Yukarıda belirtildiği gibi İspanya'nın 2013'ten itibaren gerilediği tek alanın eğitim alanı olduğu görülmektedir.

Sonuç

İspanya'nın göç deneyimi, yalnızca kısa bir süre içinde artan göç hacmi sebebiyle değil, aynı zamanda bu olgu ile başa çıkma yöntemi açısından da son yıllarda uluslararası düzeyde ilgi gören bir konu olmuştur. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, İspanya'nın uluslararası göçmenlere yönelik mevzuatı ve sosyal uyum politikaları AB ve OECD ülkeler grubu ortalamasının üzerindedir. İspanya göç politikaları şeffaf olma eğilimindedir. Entegrasyon çabaları sürdürülmektedir ve kapsamlıdır. Politika, göç akışlarının boyutuna değil, daha ziyade yasal göç için yolların açılması veya genişletilmesine odaklanmıştır. Özellikle 2000'den itibaren İspanya, düzenli statüde olan göçmenlerin haklara erişim açısından yavaş adımlarla da olsa ilerleme göstermektedir. 2004 yılı sonunda kabul edilen liberal kabul politikaları yürürlükte kalmaya devam etmektedir.

İspanya'nın mevzuatı, haklara erişime önem vererek, entegrasyona yönelik kapsamlı bir yaklaşımı teşvik etmektedir. Yabancı bir kişi, iş piyasasına girerken veya sağlık hizmeti talep ederken, İspanyol vatandaşlara tanınan aynı yasal korumaya büyük ölçüde sahiptir. Bununla beraber mevzuat, ev sahibi toplumda istikrarlı bir yol sağlayan belirli entegrasyon önlemleri ve hükümlerinden yoksundur. Daha spesifik ve uzun vadeli politikalardan ziyade haklara erişimi ön planda tutan bu yaklaşım,

Avrupa ülkeleriyle benzeyen ve küresel bağlamda daha geniş bir eğilimi yansıtmaktadır. Bu genel eğilim, farklı politika alanlarına göre önemli bir varyasyonu gizlemektedir. İspanyol mevzuatı, AB ülkelerinin çoğunda garanti edilenlerden daha elverişli koşullar sağlamaktadır. Bu alanlar özellikle sağlık hizmetlerine erişim ve aile birleşimidir. Lakin İspanya, ayrımcılıkla mücadele veya vatandaşlığa erişim gibi alanlarda sınırlamaları ile öne çıkan bir ülke olmaya devam etmektedir (MIPEX, 2020). Göçmenlerin ihtiyaçlarına göre uyarlanmış eylemlerin eksikliği entegrasyon sürecini zorlaştırmakta ve çoğu zaman yasanın tanıdığı hakları fiili olarak kullanmanın imkânsızlığına dönüşebilmektedir.

Sağlık ve aile birleşimi alanında İspanya'nın politikaları Avrupa ve uluslararası standartlara yakındır. Siyasi katılım (aktif ve pasif oy hakkı) ve vatandaşlığa erişim gibi diğer alanlarda ise önemli engeller devam etmektedir. Özellikle entegrasyonun belirli yönleriyle ilgili olarak, sosyal gerçeklikle çelişen biçimde 2015'ten günümüze yasal eylem eksikliği ortadadır. Ayrımcılık karşıtı politikalar örneği bu gerçeğin somut bir örneği olarak verilebilir. Çeşitliliğin/çok kültürlülüğün gerçek bir şekilde korunması ve göçmenlerin haklarının güvence altına alınması, tüm durumları kapsayan ve olumlu eylem önlemleri sunan belirli bir yasanın onaylanması ile sağlanabilir. Bu yönde atılacak ilk adım, Temmuz 2019'da ileri sürülen ve merkezi iktidar değişikliği ve Covid-19 krizi nedeniyle siyasi gündem dışında kalan kapsamlı eşit muamele ve ayrımcılık yasağı tasarısının tekrar gündeme alınması ve hayata geçirilmesi olabilir. Aynı şekilde, işgücü entegrasyonu açısından mevzuatta ilerleme kaydedilmemiş olduğunu vurgulamak önemlidir. 2015 yılından bu yana BM, "Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme"nin onaylanmasına yönelik tavsiyesini yinelemektedir. Bu tavsiye, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun teşvik edilmesi için merkezi yönetimi bekleyen bir konu halindedir.

İlerlemenin kaydedildiği alanlarda iyileştirme yapılabilir. 2018 yılı sağlık reformu, sağlık hakkını etkin bir şekilde kullanılabilir hale getirilmesi için gerekli tüm idari yönleri kapsamamaktadır. Covid-19 sürecince deneyimlendiği üzere homojen bir sistem sağlanması için idari engellerin azaltılması hedeflenen düzeye ulaşamamıştır. Merkezi yönetim, yeni bir

“Vatandaşlık ve Entegrasyon Stratejik Planı”nı halen hayata geçirememiştir. 2018 yılı sonrası PSOE yönetimi ile entegrasyon ve çok kültürlülük yönetimi yeniden siyasi gündeme girse de henüz dikkate değer bir ivme tesis edilememiştir. “Göçmenlerin Kabulü ve Entegrasyonu için Destek Fonu”nun yeniden faaliyete geçirilmesi planlansa da 2019’da göçmenlerin entegrasyonu için devlet bütçesinde yıllık sübvansiyon kaleminin tekrar oluşturulması meblağ olarak sembolik düzeyde kalmıştır. İspanya’nın ihtiyaçları doğrultusunda bütçe artışı gereklidir.

Göçmenlerin entegrasyon yönetişiminin temel bir unsuru olarak farklı kamu yönetimleri ve sivil toplum arasında bir iş birliği çerçevesini sağlamlaştırabilecek yeni bir devlet stratejik planının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Genel kuralları belirleyen stratejiler ortaya konulmalı ve her bir özerk topluluk bu planı kendi güncel gerçeğine ve gereksinimlerine göre uygulayabilmelidir.

Kaynakça

Alba, R., & Nee, V. (1997). Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration. *International Migration Review* 4(31), 826-874.

Amo-Agyei, S. (2020). *The migrant pay gap : understanding wage differences between migrants and nationals*. Switzerland: International Labour Organization.

Arango, J. (2013). *Exceptional in Europe?, Spain’s Experience with Immigration and Integration*. Washington, DC: Migration Policy Institute. <https://www.migrationpolicy.org/pubs/TCM-Spaincasestudy.pdf> adresinden 25 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir.

Arango, J., Mahía, R., Moya Malapeira, D., & Sánchez-Montijano, E. (2019). Anexo Infográfico. En F. Fàbregues , & O. Farrés, *Político, Inmigración y Compartamiento Político*. Barcelona: CIDOB.

Ares, A. (2007). *La Rueca Migratoria: Tejiendo historias y experiencias de integración*. Madrid: Universidad Pontificia Comillas.

Bertelsmann Sustainable Governance Indicators. (2020). *Spain Report*. <https://www.sgi-network.org/2020/Spain> adresinden 10 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir.

Buceta Facarro, L. (2006). Inmigración e Integración. *Seminario de Pensamiento y Análisis de la Sociedad Social León, XIII, No.7* (ss. 149-188). Madrid: Centro de Estudios Ramón Areces, S.A.

Cachón Rodríguez, L. (2009). *La “España inmigrante”: marco discriminatorio, mercado de trabajo y políticas de integración*. Barcelona: Anthropos.

Cachón, L. (2009). *La «España inmigrante»: marco discriminatorio, mercado de trabajo y políticas de integración*. Barcelona: Anthropos.

Canal, J., & Rodríguez, C. (2009). Analysis of wage differences between native and immigrant workers in Spain. *Spanish Economical Review, 10*, 109-134.

Carrasco Carpio, C., & García-Serrano, C. (2015). Efectos de la crisis en la estructura ocupacional y la biografía laboral de la población inmigrante. *Migraciones. Publicación Del Instituto Universitario De Estudios Sobre Migraciones, (37)*, 75-96.

Castles, S., Korac, M., Vasta, E., & Vertovec, S. (2002). *Integration: Mapping the Field*. London: Home Office.

CES. (2019). *La Inmigración en España: Efectos y Oportunidades*. Madrid: Consejo Económico y Social España. Departamento de Publicaciones.

Eurostat. (2022). *Statistical Office of the European Commun*. Early leavers from education and training: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Early_leavers_from_education_and_training adresinden 10 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir.

Eurostat. (2021). *Statistical Office of the European Commun*. Migrant integration statistics-active citizenship: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_-_active_citizenship#Long-term_residence_permits_for_non-EU_citizens adresinden 30 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir.

Gobierno de España. (2020). *Ministerio de Inclusión, Seguridad Social Y Migraciones*. <http://extranjeros.mitramiss.gob.es/es/estadisticas/operaciones/con-certificado/index.html> adresinden 06.04.2020 tarihinde erişilmiştir.

*Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme:
İspanya Örneği*

Gobierno de España. (2020a). *Ministerio de Inclusión, Seguridad Social Y Migraciones*. <http://extranjeros.mitramiss.gob.es/es/estadisticas/operaciones/con-certificado/index.html> adresinden 01 Haziran 2022 tarihinde erişilmiştir.

Gobierno de España. (2011). Plan Estratégico de Cuidadania e Integración - II (2011/2014). http://extranjeros.empleo.gob.es/es/Programas_Integracion/Plan_estrategico2011/pdf/PECI-2011-2014.pdf adresinden 30 Mayıs 2022 tarihinde erişilmiştir.

Gobierno de España. (2007). Plan Estratégico de Cuidadania e Integración - I (2007-2010). http://extranjeros.empleo.gob.es/es/Programas_Integracion/Plan_estrategico/pdf/PECIDEF180407.pdf adresinden 30 Mayıs 2022 tarihinde erişilmiştir.

IOM. (2019). *International Migration Law, Glossary on Migration*. International Organization for Migration: www.iom.int adresinden 30 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir.

IPREM (2022). *Indicador Público de Renta de Efectos Múltiples*. <http://www.iprem.com.es/> adresinden 20 Haziran 2022 tarihinde erişilmiştir.

Javed, K., Bidart, T., & Todorosvka, I. Z. (2019). *Access to Education For Refugee and Migrant Children in Europe*. UNHCR, UNICEF, IOM.

Kaya, E. (2021). Avrupa Birliği'nde Toplumsal Cinsiyet ve Göç: İspanya Örneği. İçinde B. Oktay Yılmaz, S. Altınbaş, Ç. Çelik, O. Ünlü, S. Gezen Ünlü, & S. Batuk, *Avrupa Birliği'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikalarına Yönelik Güncel Tartışmalar* (ss. 157-179). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Kymlicka, W. (2001). *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship*. Oxford: Oxford University Press.

Massey, D. (2008). *Categorically Unequal: The American Stratification System*. New York : Russell Sage Foundation.

Massey, D., Alarcón, R., Durand, J., & González, H. (1990). *Return to Aztlan: The Social Process of International Migration from Western Mexico*. Berkeley: University of California Press.

Ministerio de Empleo y Seguridad Social. (2012). *Presupuesto General*

2012. Madrid: Ministerio de Empleo y Seguridad Social.

Ministerio de Inclusión, S. S. (2017). <https://extranjeros.inclusion.gob.es/es/informacioninteres/informacionprocedimientos/ciudadanosnocomunitarios/hoja012/index.html> adresinden 10 Mayıs 2022 tarihinde erişilmiştir.

Ministerio de Trabajo e Inmigración. (2010). *Presupuesto General 2011*. Madrid: Ministerio de Trabajo e Inmigración.

MIPEX. (2020). Migrant Integration Policy Index: <https://www.mipex.eu/spain> adresinden 15 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir.

OECD. (2020). *International Migration Outlook 2020*. https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2020_ec98f531-en adresinden 10 Haziran tarihinde erişilmiştir.

Öztürk, Ö. G. (2016). İspanya Göç Politikaları ve Göçmen Hayatlar: İspanya Örneği Türkiye İçin Bir Model Olabilir mi? *Nüfusbilim Dergisi*, 103–135.

Pennix, R. (2007). Integration Processes of Migrants: Research Findings and Policy Challenges. *Migration and Ethnic Themes*, 7-32.

Rinken, S. (2015). Actitudes hacia la inmigración y los inmigrantes. ¿En que es España excepcional? *Migraciones*, 37, 53-74.

Sánchez Alonso, B. (2011). La inmigración en España: perspectivas innovadoras. *Revista internacional de Sociología*, 69(M1), 243-268.

Serrano, J. P., Iglesias, M., & Fernández Alle, J. (2012). İspanya Ülke Raporu: İspanya Göç Veren Bir Ülkeden Bir Göçmenler Ülkesine. İçinde A. İçduygu, K. Biehl, & vd., *Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya Örnekleri* (ss. 243-296). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 25 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir.